

De rol van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren in relatie tot de
woonsituatie na scheiding

Bachelorthesis

Utrecht University

Premaster programme in Clinical Child, Family and Education Studies

Susan Boon, S.E. (6931138) en Raihja de Waal, R. (6942555)

Supervising lecturer: Zoë Rejaän

Second assessor: Inge van der Valk

Datum: 23 juni 2020

Susan & Raihja

Abstract

Background: Many studies focus on the role of parent-child relationship quality, relatively little studies focus on the family belonging and the living arrangements after parental divorce.

Method: It is a cross-sequential study, Students & Families, measurement round 2018. 198 youths, between 10 and 19 years participated in this study. This study examined if youths from separated families experienced differences in belonging and parent-child relationship, depending on the living arrangements. The Co-parenting Behaviour questionnaire, Family Belonging scale and the Residential Calendar were used. ANOVA's and ANCOVA's were performed.

Results: There are significant differences in the average quality of the parent-child relationship and belonging between the youths with different living arrangements after parental divorce, for both father and mother. Furthermore, there was for both father and mother a significant, positive correlation between the parent-child relationship quality and family belonging. When checking for both parent-child relationships, the ANCOVA's indicated no significant difference in family belonging between the living arrangement after parental divorce

Conclusion and Discussion: Youths experience a higher relationship quality and sense of family belonging with the parent they live with. It appears that the father-child and mother-child relationship quality are more important for belonging than the frequency that youths are with their father or mother. It is important to improve the quality of the parent-child relationship and the relationship between parents through group-oriented parent interventions, as this affects the perceived belonging and contributes to the wellbeing of youths.

Keywords: parent-child relationship quality, family belonging, living arrangements after divorce.

De rol van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren in relatie tot de woonsituatie na scheiding

Jaarlijks worden er ruim 86.000 kinderen geconfronteerd met het scheiden of uit elkaar gaan van hun ouders (Ter Voert, 2020). Uit onderzoek blijkt dat de scheiding van ouders samenhangt met een verhoogd risico op problemen in het dagelijks functioneren en in de ontwikkeling van kinderen. Zo ondervinden kinderen uit gescheiden gezinnen, in vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen, gemiddeld meer problemen op emotioneel-, gedrags, sociaal-, gezondheid- en academisch gebied (Amato, 2006, 2010).

Door de jaren heen is de taakverdeling in het huishouden en de wetgeving omtrent scheiding en gezag veranderd, wat heeft bijgedragen aan grote veranderingen in de woonsituatie van jongeren na scheiding (Spruijt & Kormos, 2014). De verschillende woonsituaties kunnen invloed hebben op het contact met ouders, de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren (Westphal, 2015; Nielsen, 2018). Het thuisgevoel is een fundamentele menselijke behoefte en hangt af van de relatiekwaliteit met gezinsleden (Hagerty, Williams & Oe, 2002; King, Boyd & Thorsen, 2015). De relatie tussen vader en moeder heeft indirect invloed op het thuisgevoel van jongeren. Een hoge relatiekwaliteit tussen ouder en kind, heeft een positieve invloed op het thuisgevoel van jongeren (King & Boyd, 2016). Studies laten zien dat het thuisgevoel en de relatiekwaliteit tussen ouders en kind belangrijke voorspellers zijn voor het welbevinden van jongeren en mogelijk kan verschillen op basis van hun woonsituatie na scheiding (Cavanagh, 2008).

Gezien het grote aantal kinderen dat jaarlijks met ouderlijke scheiding te maken krijgt, is het opvallend dat er relatief veel onderzoek is gedaan naar ouder-kindrelatie, maar er nog weinig bekend is over het thuisgevoel van jongeren na scheiding en welke rol de ouder-kind relatie daarin speelt. Het huidige onderzoek richt zich op de rol van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren in relatie tot de woonsituatie na scheiding en levert daarmee een bijdrage aan de al bestaande literatuur.

Woonsituatie na scheiding

Tot 1998 was het gebruikelijk dat kinderen na de scheiding bij hun moeder woonden (Kalmijn & De Graaf, 2000; Knijn & Selten, 2002). Over tijd verloren veel kinderen het contact met hun vader, doordat vaders hun kind alleen in weekenden en vakanties mochten bezoeken (Spruijt & Kormos, 2010; Kalmijn & De Graaf, 2000; Seltzer, 1998). Om de betrokkenheid van vader na een scheiding te vergroten, werd de wet 'gezamenlijke verplicht' ingevoerd, zodat beide ouders na scheiding gezag hadden (Melli & Brown, 2008; Knijn & Selten, 2002; Antokolskaia, 2011).

Dat steeds meer kinderen na scheiding bij zowel moeder als vader wonen komt door een wet die in 2009 is ingevoerd, namelijk 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' (Ter Voert & Geurts, 2013). Deze wet is ingevoerd om na scheiding contact met beide ouders te bevorderen, samen te werken aan

verantwoordelijkheden en conflicten tussen ouders te verminderen (Antokolskaia, 2011; Simons, 2013).

Tegenwoordig is er meer verscheidenheid in woonsituaties. Recente cijfers tonen aan dat 75% van de jongeren na scheiding bij hun moeder woont, 7% bij vader en 20% van de scheidingen wordt gevormd tot co-ouderschap, waarbij jongeren evenveel tijd doorbrengen bij moeder en vader. Het aantal co-oudergezinnen na scheiding is afgelopen jaren aan het toenemen (Spruijt & Kormos, 2010; Vanassche & Matthijs, 2013; Poortman & van Gaalen, 2017).

Ouder-kindrelatie na scheiding

De woonsituatie na scheiding kan een belangrijke rol spelen in de kwaliteit van de ouder-kind relatie. De kwaliteit van de ouder-kindrelatie is te definiëren als een emotionele sterke band en wordt gekenmerkt door warmte, responsiviteit en sensitiviteit (Laursen & DeLay, 2011). De relatie tussen ouders en kinderen is belangrijk voor het algemeen functioneren van kinderen. Zo heeft een kwalitatief goede ouder-kindrelatie een positief effect op de ontwikkeling van het kind (King & Sobolewski, 2006; Riggio, 2004; Zhou, Sandler, Millsap, Wolchik & Dawson-McClure, 2008). De invloed van vaders op het welbevinden van het kind is daarbij net zo belangrijk als die van moeders (Videon, 2005). Studies laten zien dat jongeren gebaat zijn bij regelmatig contact met beide ouders en beter functioneren wanneer zij na de scheiding een positieve, ondersteunende relatie hebben met beide ouders (Nielsen, 2017; Lamb, 2018). Een positieve moeder-kindrelatie na scheiding bevordert de emotionele veiligheid van kinderen en biedt sociale ondersteuning (Zhou et al., 2008; Kelly & Emery, 2003). Daarnaast zorgt een positieve vader-kindrelatie voor een verminderende emotionele reactie op stressvolle gebeurtenissen (Mallers, Charles, Neupert, & Almeida, 2010).

Frequent contact draagt bij aan de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en is een voorwaarde om steun en controle te geven aan het kind (Kalmijn, 2015; Bastaits, Molenmans & Van Peer, 2013; Fabricius & Luecken, 2007). De relatiekwaliteit kan verslechteren door een verminderde contactfrequentie (Booth & Amato, 1994; Fagan & Churchill, 2012). Gezien er na scheiding vaak verminderd contact is met de uitwonende ouder, in de meeste gevallen nog steeds de vader, lijdt de kwaliteit van de vader-kindrelatie sterker onder een scheiding dan de kwaliteit van de moeder-kindrelatie (Albertini & Garriga, 2011; Sabolewski & Amato, 2007; Amato & Keith, 1991; Fagan & Churchill, 2012; Riggio, 2004). Voor het welbevinden van de jongere is de kwaliteit van de vader-kindrelatie belangrijker dan de frequentie van het contact (Amato, Meyers & Emery, 2009; Spruijt & Kormos, 2014). Echter is een minimale hoeveelheid van contact een voorwaarde voor betrokkenheid en noodzakelijk voor een positieve vader-kindrelatie (Adamsons & Johnson, 2013; Amato, Meyers & Emery, 2009).

Jongeren die deel- of voltijd bij een ouder wonen hebben vaak een sterkere relatie met die ouder dan met de uitwonende ouder (Bastaits et al., 2013). Daarnaast hebben

jongeren uit co-oudergezinnen een hogere kwaliteit van de ouder-kindrelatie dan jongeren die bij vader of moeder wonen (Nielsen, 2011; Vanassche & Matthijs, 2012). Een goede relatie met vader en moeder zorgt er tenslotte ook voor dat het kind een hogere mate van thuisgevoel ervaart in beide huishouden (King & Boyd, 2016).

Thuisgevoel na scheiding

Het thuisgevoel is te definiëren als het hebben van een gevoel om tot een groep te willen horen en samen met deze groep te leven (Baumeister, Brewer, Tice, & Twenge, 2007; Duyvendak, 2011; Baumeister & Leary, 1995). Studies laten zien dat familieleden, vooral ouders, kunnen zorgen voor het vervullen van deze behoefte door middel van liefde en aandacht (King & Boyd, 2016). Daarnaast ook door het gevoel te geven begrepen te worden en door samen plezier te hebben (King, Boyd & Pragg, 2017; Leake, 2007; Goodenow 1992).

Uit de literatuur komt naar voren dat thuisgevoel op twee manieren gemeten kan worden (King & Boyd, 2016). Bij de eerste benadering staat het thuisgevoel los van de kwaliteit van ouder-kindrelatie, terwijl deze bij de tweede benadering gecombineerd worden tot één concept (Cavanagh, 2008, King et al., 2015; Leake, 2007, Borowsky, Ireland, & Resnick, 2001; Jacobson & Rowe, 1999; Resnick et al., 1997). Studies geven aan dat het apart meten van thuisgevoel en de ouder-kind relatiekwaliteit de voorkeur heeft, omdat ze onafhankelijk worden geassocieerd met het welzijn van de jongeren (King et al., 2015; Leake, 2005). Daarnaast komt ook uit de studies naar voren dat thuisgevoel en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie niet hetzelfde zijn, maar sterk correleren. Als het als één concept wordt aangenomen, wordt het een globale meting. Hierdoor kan het de familieprocessen van het welzijn van de jongeren beïnvloeden (King, Boyd & Thorsen, 2015; King & Boyd, 2016).

Uit onderzoek komt naar voren dat het thuisgevoel varieert tussen verschillende woonsituaties na scheiding. Studies laten zien dat jongeren uit intacte gezinnen over het algemeen een hoger thuisgevoel ervaren dan jongeren uit éénoudergezinnen (King, Boyd & Pragg, 2017; Cavanagh, 2008). Binnen de woonvormen van gescheiden gezinnen ervaren jongeren uit co-oudergezinnen bij zowel vader als moeder het thuisgevoel. Dit in tegenstelling tot jongeren uit moedergezinnen en vadergezinnen, die dit minder ervaren (Bakker, 2015). Bij co-oudergezinnen zijn beiden ouders betrokken en wordt de band met beide ouders versterkt. Ook is er sprake van een hoge ouderlijke ondersteuning en controle (Nielsen, 2018; Lamb, 2018; Turunen, 2017; Amato & Gilbreth, 1999). Daarnaast zorgt een goede relatie met zowel vader als moeder voor een hogere mate van thuisgevoel (King, Boyd & Thorsen, 2015). Er zijn aanwijzingen dat het thuisgevoel verschilt afhankelijk van de woonsituatie (Bakker, 2015). Echter is hier in Nederland nog weinig onderzoek naar gedaan.

Huidig onderzoek

Het huidige onderzoek richt zich op de perceptie van de jongeren betreft de relatiekwaliteit met ouders en het ervaren thuisgevoel. Er is voldoende empirisch bewijs dat zowel de relatiekwaliteit als het thuisgevoel voorspellers zijn voor het welbevinden van jongeren. Desondanks is in Nederland geen onderzoek uitgevoerd naar verschillen in de kwaliteit van zowel de vader- als moeder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren afhankelijk van de woonsituatie na scheiding, waardoor het huidige onderzoek maatschappelijk relevant is en een bijdrage kan leveren aan de verbetering van de hulpverlening. De onderzoeksvraag is: *'In hoeverre verschilt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren, afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?'* Hierbij behoren de deelvragen: *'In hoeverre verschilt de kwaliteit van zowel de vader-kind als moeder-kindrelatie afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?'* en *'In hoeverre verschilt het thuisgevoel van jongeren afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?'* Aan de hand van de literatuur zijn de volgende hypothesen opgesteld: Jongeren die bij vader wonen hebben gemiddeld een hogere relatiekwaliteit met vader en jongeren die bij moeder wonen hebben gemiddeld een hogere relatiekwaliteit met moeder (Nielsen, 2011; Vanassche & Matthijs, 2012). Daarnaast wordt verwacht dat jongeren die bij vader wonen een hoger thuisgevoel bij vader ervaren en jongeren die bij moeder wonen een hoger thuisgevoel bij moeder ervaren. Ten slotte wordt verwacht dat de mate van thuisgevoel bij vader en moeder verschilt per woonsituatie, ook na controle voor de kwaliteit van de vader- en moeder-kindrelatie.

Methode

Procedure

In dit onderzoek worden data gebruikt vanuit het cross-sectionele onderzoek 'Scholieren en Gezinnen', meetronde 2018. Dit onderzoek wordt sinds 2006 gemiddeld tweejaarlijks uitgevoerd onder jongeren van het voorgezet onderwijs. Aan de hand van vragenlijsten zijn kwantitatieve data verzameld. Studenten Pedagogische wetenschappen aan de Universiteit Utrecht hebben Nederlandse middelbare scholen geworven. Met toestemming van scholen zijn jongeren en ouders voorafgaand aan de afname per brief geïnformeerd. Tijdens een klassikale introductie werd de vragenlijst uitgelegd en konden vragen worden gesteld. De jongeren hebben de vragenlijsten tijdens een lesuur individueel, vrijwillig en anoniem ingevuld. De afname duurde circa 40 minuten.

Steekproef

Er is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef, gebaseerd is op de willekeurige benadering van middelbare scholen en klassen. De totale steekproef bestaat uit 996 jongeren tussen de 10 en 19 jaar oud met een gemiddelde leeftijd van 13.4 jaar. Hiervan zijn 784 jongeren afkomstig uit intacte gezinnen en 198 uit gescheiden gezinnen. Alleen de data van jongeren uit gescheiden gezinnen wordt gebruikt voor het huidige onderzoek. Van de 198 jongeren zijn er 90 jongens en 103 meisjes. 5 jongeren hebben hun geslacht niet ingevuld. 3 (1.5%) jongeren zitten in groep 7 en 20 (10.1%) jongeren zitten in groep

8. De andere jongeren hebben een opleidingsniveau van VMBO tot en met Gymnasium en zaten verdeeld in leerjaar één tot en met zes. De verdeling van de verschillende opleidingsniveaus is als volgt: 1 (0.5%) jongere volgt VMBO-GL, 13 (6.6%) VMBO-TL, 14 zitten in de combiklas VMBO/HAVO, 65 (32.8%) jongeren volgen HAVO, 11 (5.6%) volgen HAVO/VWO en 30 (15.2%) jongeren volgen VWO of Gymnasium. 41 (20,7%) jongeren hebben hun opleidingsniveau niet ingevuld.

Meetinstrumenten

Kwaliteit ouder-kindrelatie. De kwaliteit van de ouder-kindrelatie wordt gemeten voor zowel vader als moeder, vanuit de perceptie van de jongere. De subschalen warmte vader, warmte moeder, vader-kind communicatie en moeder-kind communicatie komen uit de Co-parenting Behaviour Questionnaire (CBQ; Schum & Stolberg, 2007). De jongeren beoordelen verschillende items op een 5 punt Likert schaal van 1 (bijna nooit) tot 5 (bijna altijd).

Warmte wordt gemeten middels 7 items. Een voorbeelditem uit de schaal warmte is: *'Mijn vader/moeder zegt dat hij/ze van me houdt en geeft me knuffels.'* Een hoge score op de schaal betekent een hoge warmte tussen ouder en kind. De schaalscore is het gemiddelde van scores op de verschillende items. De betrouwbaarheid van deze schaal is goed: warmte vader $\alpha = 0.875$ en warmte moeder $\alpha = 0.842$.

De schaal communicatie bevat 6 items. Een voorbeelditem uit de schaal communicatie is: *'Ik praat met mijn vader/moeder over de dingen die ik goed doe.'* Een hoge score op de schaal betekent een hoge mate van ouderlijke communicatie. De schaalscore is het gemiddelde van scores op de verschillende items. De betrouwbaarheid van de schaal is goed: communicatie vader $\alpha = 0.850$ en communicatie moeder $\alpha = 0.774$.

Warmte en communicatie hebben een hoge correlatie: $r = 0.81$ bij vader en $r = 0.74$ bij moeder en zijn daarom als een gemiddelde score samen genomen in de schalen relatiekwaliteit vader en relatiekwaliteit moeder.

Thuisgevoel. Het thuisgevoel van jongeren wordt gemeten aan de hand van de Family Belonging schaal van King & Boyd (2016). Het thuisgevoel wordt apart voor vader en moeder gemeten middels 4 items. De vragen gaan over het gezin van vader of moeder en kan de jongere beoordelen met een score op een 5 punt Likert schaal van 1 (= zeer weinig) tot 5 (= zeer veel). Een voorbeeld van een item is: *'In hoeverre heb je het gevoel dat je begrepen wordt bij je vader thuis?'* Een hoge score op de meting betekent een hoge mate van thuisgevoel. De schaalscore is het gemiddelde van scores op de verschillende items. De betrouwbaarheid van de meting belonging vader ($\alpha = 0.897$) en belonging moeder ($\alpha = 0.814$) is goed.

Woonsituatie. De woonsituatie van de jongeren uit gescheiden gezinnen is in kaart gebracht middels de Residential Calendar (Sodermans, Vanassche, & Matthijs, 2012). Dit is een schematische weergave van een maand, waarin de dagen en nachten

van de week worden opgesplitst. De jongeren beschrijven per dag of zij bij hun vader of moeder verblijven. Dag en nacht worden geïllustreerd door middel van zonnen en manen. Van vier weken worden de dagen en nachten bij elkaar opgeteld en vervolgens wordt er een gemiddelde van één week genomen. Op basis daarvan zijn jongeren onderverdeeld in vier groepen: jongeren die altijd bij moeder verblijven, jongeren die meestal bij moeder verblijven, jongeren die evenveel bij vader en moeder verblijven en jongeren die meestal/altijd bij vader verblijven.

Analyseplan

De onderzoeksvraag is: *'In hoeverre verschilt de kwaliteit van de ouder kind relatie en het thuisgevoel van jongeren, afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?'*

Per deelvraag wordt middels een Eenweg variantieanalyse (ANOVA) gemeten of de gemiddelden van de afhankelijke variabelen significant verschillen tussen groepen. De deelvragen zijn als volgt: (1) *In hoeverre verschilt de kwaliteit van zowel de vader-kind als moeder-kind relatie afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?* en (2) *In hoeverre verschilt het thuisgevoel van jongeren afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?* De afhankelijke variabelen zijn (1) de kwaliteit van zowel de vader-kind als de moeder-kindrelatie en (2) het thuisgevoel van jongeren en zijn van interval meetniveau. De woonsituatie is de onafhankelijke categorische variabele van nominaal meetniveau. Alle hypothesen worden getoetst met een significantieniveau van $p < .05$. Wanneer er een significant verschil uitwijst tussen de verschillende woonsituaties, zal een post-hoc test worden gebruikt om te toetsen hoe de verschillende woonsituaties ten opzichte van elkaar verschillen.

De assumpties dienen voorafgaand aan de analyse te worden gecontroleerd. Elke afhankelijke variabele dient in iedere groep normaal verdeeld te zijn. Er moet sprake zijn van onafhankelijkheid van waarnemingen, geen uitschieters, homogene regressie en een covariaat van minimaal interval meetniveau (Field, 2017).

Resultaten

Voorafgaand aan de beschrijving van de resultaten zijn de beschrijvende statistieken weergegeven. Van de groepen jongeren met verschillende woonsituaties na scheiding wonen 40 jongeren (21,3%) altijd bij hun moeder, 80 jongeren (42,6%) meestal bij hun moeder, 59 jongeren (31,4%) in co-oudergezinnen en 9 jongeren (4,8%) meestal/altijd bij hun vader.

Een correlatiematrix is gebruikt om de associaties te verkennen tussen de relatiekwaliteit met vader en moeder en het thuisgevoel dat jongeren ervaren bij hun vader en moeder (Tabel 1). Er is bij zowel vader als moeder sprake van een sterke significant, positieve correlaties tussen ouder-kind relatiekwaliteit en thuisgevoel.

Tabel 1

Gemiddelden, Standaarddeviatie, Aantallen en Correlaties tussen Kwaliteit vader-kindrelatie, Kwaliteit moeder-kindrelatie, Thuisgevoel vader en Thuisgevoel moeder

Variabele	1	2	3	4
1. Kwaliteit vader-kindrelatie	-			
2. Kwaliteit moeder-kindrelatie	.24**	-		
3. Thuisgevoel vader	.67**	.12	-	
4. Thuisgevoel moeder	.10	.70**	.18*	-
M	3.66	4.18	3.86	4.29
SD	1.01	0.67	1.01	0.65
N	197	197	155	166

Noot: M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie, N = aantal

* $p < .05$, ** $p < .01$

Assumpties

Binnen het onderzoek is getoetst middels ANOVA's en ANCOVA's. Voorafgaand aan de analyses worden de assumpties getoetst. De Shapiro-Wilk, Skewness, Kurtosis en Levene's test zijn gebruikt om de assumpties van normale verdeling en homogeniteit van variantie te evalueren. Uit de Shapiro-Wilk test en de Skewness en Kurtosis blijkt dat zowel de kwaliteit van de vader-kind en moeder-kind relatie en het thuisgevoel bij vader en moeder linksscheef verdeeld zijn, wat zorgt voor een toename van een type 1 fout. Echter is de eenweg ANOVA redelijk robuust tegen de normaliteitsaannname.

De Levene's test bleek significant te zijn voor de kwaliteit vader-kind relatie $F(3, 183) = 21.18, p < .001$, de kwaliteit moeder-kind relatie $F(3, 183) = 5.19, p = .002$ en het thuisgevoel bij vader $F(3, 151) = 5.88, p = .001$, wat betekent dat de assumptie van homogeniteit geschonden is. Hoe groter de schending, hoe groter de kans op een incorrecte statistische conclusie. Gezien deze schending en de ongelijke groepsgroottes, zal de F-statistiek vertekend zijn. Uit de Levene's test blijkt het thuisgevoel bij moeder niet significant $F(3, 161) = 1.65, p = .180$, daarom is de assumptie van homogeniteit bij deze ANOVA niet geschonden.

Kwaliteit ouder-kindrelatie

De eerste deelvraag: 'Wat zijn verschillen in de kwaliteit van zowel de vader-kind als moeder-kind relatie afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?' is onderzocht middels twee eenweg variantieanalyses (ANOVA). Daaruit bleek dat er significante verschillen zijn in de gemiddelde kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen de groepen jongeren met verschillende woonsituaties na scheiding, voor zowel vader: $F(3, 183) = 17.65, p < .001, \eta^2 = .22$, als moeder: $F(3, 183) = 4.43, p = .005, \eta^2 = .07$.

De posthoc analyse met Bonferroni blijkt significant te zijn met een alpha van .05. Jongeren die meestal bij moeder, in co-oudergezinnen of meestal/altijd bij vader wonen rapporteren gemiddeld een hogere kwaliteit van de vader-kind relatie dan jongeren die altijd bij moeder wonen. Jongeren die altijd bij moeder, meestal bij moeder of in co-oudergezinnen wonen rapporteren gemiddeld een hogere kwaliteit van de moeder-kind relatie dan jongeren die meestal/altijd bij vader wonen. De gemiddelden zijn te vinden in Tabel 2.

Thuisgevoel van jongeren

De tweede deelvraag: 'Wat zijn verschillen in het thuisgevoel van jongeren afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding?' is onderzocht middels twee eenweg variantieanalyses (ANOVA). Daaruit bleek dat er significante verschillen zijn in het gemiddelde thuisgevoel tussen de groepen jongeren met verschillende woonsituaties na scheiding, voor zowel het thuisgevoel bij vader: $F(3, 151) = 6.64, p < .001, \eta^2 = .12$, als bij moeder: $F(3, 161) = 3.23, p = .024, \eta^2 = .06$.

De posthoc analyse met Bonferroni blijkt significant te zijn met een alpha van .05. Jongeren die meestal bij hun moeder, in co-oudergezinnen of meestal/altijd bij vader wonen ervaren een hoger thuisgevoel bij vader dan jongeren die altijd bij moeder wonen. Verder blijken jongeren die altijd bij moeder wonen een hoger thuisgevoel bij moeder te ervaren dan jongeren uit co-oudergezinnen. De gemiddelden zijn te vinden in Tabel 2.

Tabel 2

Aantallen, Gemiddelden, Standaarddeviaties van Kwaliteit vader-kindrelatie, Kwaliteit moeder-kindrelatie, Thuisgevoel vader en Thuisgevoel moeder per Woonsituatie

Variabele	Woonsituaties	N	M	SD
Kwaliteit vader-kind	Altijd bij moeder	40	2.77	1.35
	Meestal bij moeder	80	3.84	0.85
	Co-oudergezinnen	58	3.98	0.54
	Meestal/altijd bij vader	9	4.16	0.53
Kwaliteit moeder-kind	Altijd bij moeder	40	4.35	0.62
	Meestal bij moeder	80	4.21	0.67
	Co-oudergezinnen	58	4.13	0.51
	Meestal/altijd bij vader	9	3.48	1.32
Thuisgevoel vader	Altijd bij moeder	21	3.05	1.34
	Meestal bij moeder	75	3.91	1.00
	Co-oudergezinnen	51	4.09	0.71
	Meestal/altijd bij vader	8	4.28	0.56
Thuisgevoel moeder	Altijd bij moeder	36	4.51	0.55

Meestal bij moeder	73	4.28	0.67
Co-oudergezinnen	15	4.13	0.68
Meestal/altijd bij vader	5	4.70	0.33

Noot: N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Additionele analyse

Middels ANCOVA's is getoetst of de mate van thuisgevoel bij vader en moeder verschilt afhankelijk van woonsituatie, wanneer wordt gecontroleerd voor de kwaliteit van de vader- en moeder-kind relatie.

De Shapiro-Wilk uitkomsten suggereerden bij beide ANCOVA's dat de aanname van de normale verdeling geschonden is. De Levene's test bleek niet significant te zijn voor vader-kind relatiekwaliteit $F(3, 150) = 1.67, p = .177$, en moeder-kind relatiekwaliteit $F(3, 160) = 1.61, p = .189$ en dus is de assumptie van homogene variantie niet geschonden. Ook blijkt de assumptie van de homogeniteit van de regressieslopes niet geschonden, gezien het interactie effect voor zowel vader ($p = .794$) als moeder ($p = .269$) niet significant is. Scatterplots suggereerden dat er aan de voorwaarden van lineariteit en homoscedasticiteit is voldaan.

De ANCOVA suggereerde dat wanneer er gecontroleerd wordt voor de vader-kind en moeder-kind relatie er geen significante verschillen blijken in het ervaren van thuisgevoel tussen de woonsituaties na scheiding, bij zowel vader $F(3, 149) = 99.41, p = .400$ en moeder $F(3, 159) = 144.08, p = .475$ gedeeltelijk $\eta^2 = .40$ en $\eta^2 = .48$. Dit betekent dat niet de woonsituatie na scheiding, niet zozeer de jongere bij ouders is, maar de kwaliteit van de relatie met vader en moeder invloed heeft op het thuisgevoel.

Conclusie en discussie

In het huidig onderzoek is gekeken naar de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel tussen groepen jongeren met verschillende woonsituaties na scheiding. Het onderzoek is maatschappelijk relevant en levert een bijdrage aan het genereren van kennis over dit onderwerp en aan de verbetering van de hulpverlening. Zoals eerder is benoemd, zijn de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel belangrijke voorspellers voor het welbevinden van de jongere (Cavanagh, 2008). Uit wetenschappelijke onderzoek is naar voren gekomen dat jongeren afhankelijk van hun woonsituatie na scheiding mogelijk verschillen ervaren in de ouder-kind relatiekwaliteit en het thuisgevoel (King & Boyd, 2016; King, Boyd & Pragg, 2017).

Allereerst is onderzocht of er verschillen zijn in de vader-kind en moeder-kindrelatie afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. De hypothese was dat jongeren die bij vader wonen gemiddeld een hogere relatiekwaliteit hebben met vader en jongeren die bij moeder wonen gemiddeld een hogere relatiekwaliteit hebben met moeder (Nielsen, 2011; Vanassche & Matthijs, 2012). Deze hypothesen is aangenomen. Uit de resultaten kwam

namelijk naar voren dat de kwaliteit van de moeder-kindrelatie het hoogst bleek wanneer jongeren deels of geheel bij hun moeder wonen. Jongeren die altijd of meestal bij moeder of in co-oudergezinnen wonen, hebben namelijk een hogere relatiekwaliteit met moeder dan jongeren die meestal/altijd bij vader wonen. Verder blijkt de kwaliteit van de vader-kindrelatie hoger wanneer jongeren meestal/altijd bij vader, in co-oudergezinnen of meestal bij hun moeder wonen dan dat zij altijd bij moeder wonen. Dit komt overeen met de literatuur waaruit blijkt dat er vaak verminderd contact is met de uitwonende ouder, in veel gevallen nog steeds de vader. Hierbij gaat het niet om de frequentie van het contact, maar om de kwaliteit van de vader-kindrelatie (Albertini & Garriga, 2011; Amato, Meyers & Emery, 2009; Spruijt & Kormos, 2014). Voor een hoge kwaliteit van de vader-kindrelatie hoeft de jongere niet per definitie deeltijd of voltijd bij vader te wonen. Wel blijkt uit de literatuur dat een minimale hoeveelheid van contact een voorwaarde is voor betrokkenheid en noodzakelijk is voor het onderhouden of ontwikkelen van een positieve vader-kindrelatie (Adamsons & Johnson, 2013; Amato, Meyers & Emery, 2009).

Vervolgens is onderzocht of er verschillen zijn in het ervaren thuisgevoel afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. De hypothese was dat jongeren die bij vader wonen een hoger thuisgevoel bij vader ervaren en jongeren die bij moeder wonen een hoger thuisgevoel bij moeder ervaren. De hypothese is aangenomen. Uit de resultaten bleek dat jongeren die altijd bij moeder wonen een hoger thuisgevoel bij moeder ervaren dan jongeren uit co-oudergezinnen. Een mogelijke verklaring is dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie zorgt voor een hoge mate thuisgevoel. Een goede kwaliteit van de moeder-kindrelatie zorgt voor een hoge mate van thuisgevoel van moeder (King & Boyd, 2016). Een mogelijke verklaring die in de literatuur wordt genoemd is dat jongeren voor een groter deel van de tijd bij de moeder wonen (Sobolewski & Amato, 2007). Wat ook uit de resultaten naar voren kwam is dat jongeren die meestal bij hun moeder, in co-oudergezinnen of meestal/altijd bij vader wonen ervaren een hoger thuisgevoel bij vader dan jongeren die altijd bij moeder wonen. Voor het ervaren van een positiever thuisgevoel bij vader is het nodig om meer contact te hebben met vader (Poortman & Van der Lippe, 2009).

Ten slotte is additioneel gekeken of de verschillen nog steeds standhielden wanneer werd gecontroleerd voor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Deze verschillen worden verwacht tussen de groepen gezien thuisgevoel en de ouder-kindrelatie, hoewel overlappend, verschillende concepten zijn. Dit leidde tot de volgende hypothese: de mate van thuisgevoel bij vader en moeder verschilt per woonsituatie, ook na controle voor de kwaliteit van de vader- en moeder-kindrelatie. Deze verwachting is niet bevestigd, gezien de resultaten niet statistisch significant bleken te zijn. Dit resultaat komt overeen met de literatuur, waaruit blijkt dat een goede kwaliteit van de ouder-kindrelatie bijdraagt aan een positief thuisgevoel en beide statistisch onafhankelijke voorspellers zijn van het welbevinden van jongeren (King & Boyd, 2016; King, Boyd & Thorsen, 2015). Niet de

mate van het contact, maar de kwaliteit van het ouder-kind contact is van betekenis voor het welbevinden van de jeugdigen na scheiding (King & Sobolweski, 2006).

Het effect van de woonsituaties na scheiding op thuisgevoel is gecorrigeerd voor de ouder-kind relatiekwaliteit. Hieruit blijkt dat, wanneer de relatiekwaliteit wordt meegenomen, het thuisgevoel dat jongeren ervaren niet significant verschilde tussen de groepen jongeren met verschillende woonsituatie na scheiding. Wel blijkt dat relatiekwaliteit positief correleert met thuisgevoel. Uit het huidige onderzoek blijkt dat er verschillen zijn in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het thuisgevoel afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. Het blijkt dat het bij het thuisgevoel niet zozeer gaat hoe vaak een jongere bij vader of moeder is, maar dat de relatiekwaliteit met vader en moeder van belang is. Daarnaast ervaren jongeren een hogere relatiekwaliteit en thuisgevoel bij de ouder waar zij wonen.

Limitaties en vervolgonderzoek

Een sterk punt van dit onderzoek is het gebruik van de perceptie van de jongeren na scheiding, bij het rapporteren over hun relatiekwaliteit met ouders en het thuisgevoel bij ouders. Middels zelfrapportage wordt een beter beeld gegeven hoe jongeren de relatiekwaliteit met ouders en het thuisgevoel zelf ervaren dan wanneer er vragenlijsten door ouders worden ingevuld over de jongere, zoals in veel andere onderzoeken (Newton, Carlo, Laible, & Steele, 2014). Gezien studenten aan de hand van een gemakssteekproef middelbare scholen hebben geworven is de externe validiteit van het onderzoek verminderd. Echter draagt de omvang van de steekproef wel bij aan de betrouwbaarheid externe validiteit van het onderzoek. Tevens wordt de interne validiteit verhoogd doordat er gebruik is gemaakt van verkorte versies van meetinstrumenten en items, waarvan de betrouwbaarheid en validiteit voldoende zijn.

Het huidige onderzoek heeft ook een aantal minder sterke punten. Er is een cross-sectioneel onderzoek gedaan in plaats van een longitudinale onderzoek. Het verrichten van een longitudinaal onderzoek over dit onderwerp, zou op langer termijn meer zicht geven op de gevolgen van de verschillende woonsituaties na scheiding op de ouder-kind relatiekwaliteit en het thuisgevoel. Daarbij kan, over tijd, gekeken worden naar de impact van een veranderde woonsituatie na scheiding op de ontwikkeling van de jongeren.

Daarnaast is er meer onderzoek nodig naar het ervaren van thuisgevoel binnen de verschillende woonsituaties, omdat de resultaten binnen de literatuur tegenstrijdig zijn. Met name omdat er twee manieren zijn om thuisgevoel te meten. Voor dit onderzoek is gekozen voor de eerste benadering, om het thuisgevoel los van de kwaliteit ouder-kindrelatie te meten (Cavanagh, 2008, King et al., 2015; Leake, 2007). Een vertekening binnen het huidige onderzoek zijn de ongelijke groepsgroottes binnen de verschillende woonsituaties. Zo wonen er 9 jongeren meestal/altijd bij vader. Deze gegevens liggen in de lijn der verwachting, gezien uit de literatuur blijkt dat de meeste jongeren na scheiding voornamelijk bij hun moeder wonen, waardoor het wel passend is voor de steekproef

(Spruijt & Kormos, 2010; Poortman & van Gaalen, 2017; Neuman, 2014). Met een grotere steekproef is er meer power waardoor eventuele verschillen eerder significant zijn.

In een vervolgonderzoek is het mogelijk interessant om zowel de perceptie van jongeren als ouders in kaart te brengen en te kijken in hoeverre zij verschillen ervaren in de ouder-kind relatiekwaliteit en het thuisgevoel. Dit omdat uit de literatuur blijkt dat het thuisgevoel invloed heeft op het psychisch en sociaalwelbevinden van zowel kinderen als ouders (King & Boyd, 2016; Cavanagh, 2008). Na scheiding komt zowel de ouder-kindrelatie als de onderlinge omgang van de ouders onder druk te staan, vandaar dat het interessant is om te kijken naar de gevolgen van de relatiekwaliteit tussen ouders en de ouderschapsvaardigheden na scheiding (Spruijt & Kormos, 2010). Aangezien jongeren in verschillende leeftijdsfasen andere behoeften hebben en de gevolgen van een scheiding op basis van leeftijd en geslacht kunnen verschillen, is het tot slot interessant om binnen de groepen jongeren te kijken of er op basis van leeftijd en geslacht verschillen zijn in de relatiekwaliteit en het thuisgevoel. Op deze manier kan per ontwikkelingsfase adequate ondersteuning worden geboden.

Implicaties voor de praktijk en aanbevelingen

De bevindingen kunnen een bijdrage leveren aan de wetenschap doordat er een eerste start is gemaakt met onderzoek naar de rol van de kwaliteit van de vader- en moeder-kindrelatie en het thuisgevoel van jongeren in relatie tot de woonsituaties na scheiding. Het blijkt dat contact een voorwaarde is om steun en controle te geven aan de jongere en bijdraagt aan de ouder-kind relatiekwaliteit en een positief thuisgevoel (Kalmijn, 2015; Bastaits, Molenmans & Van Peer, 2013; Fabricius & Luecken, 2007; Poortman & Van der Lippe, 2009). Ouders hebben na scheiding vaak conflicten over de zorg- en omgangsregeling, wat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie negatief beïnvloed. Dit onderzoek laat zien dat dit er voor het thuisgevoel van jongeren zelf niet toe doet. De kwaliteit van de ouder-kindrelatie is belangrijker dan de contactfrequentie met ouders (King, Boyd & Thorsen, 2015; Antokolskia et al., 2019). Daarnaast is de relatie tussen ouders ook belangrijk voor het bevorderen van de relatie van de jongere met beide ouders (King & Sobolewski, 2006). Groepsgerichte ouderinterventies kunnen een uitkomst bieden. Bij deze interventie richten ouders zich op het verminderen van onderlinge conflicten, het bevorderen van co-ouderschap en het bevorderen van het welzijn van de kinderen, het bevorderen van de kwaliteit van de ouder-kindrelaties en het contact tussen het kind en de uitwonende ouder (Geurts, Sportel, Beenackers, Arikan, 2015). Met oog op de praktijk, hulpverlening aan scheidings-onderzoek, laat dit onderzoek zien dat het van belang is om de relatiekwaliteit tussen ouders en kind te waarborgen gezien dit van invloed is op het ervaren thuisgevoel en bijdraagt aan het welbevinden van de jongeren.

Referenties

- Adamsons, K., & Johnson, S. K. (2013). An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology, 27*(4), 589–599. doi:10.1037/a0033786
- Albertini, M., & Garriga, A. (2011). The effects of divorce on parent-child contact: Evidence on two declining effect hypotheses. *European Societies, 13*, 257-278. doi:10.1080/14616696.2010.483002
- Amato, P. R. (2006). Marital Discord, Divorce, and Children's Well-Being: Results from a 20-Year Longitudinal Study of Two Generations. In A. Clarke-Stewart & J. Dunn (Eds.), *The Jacobs Foundation series on adolescence. Families count: Effects on child and adolescent development* (p. 179–202). Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511616259.009
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*, 650-666. doi:10.1111/j.17413737.2010.00723.x
- Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family, 61*, 557-573. doi: 10.2307/353560
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta analysis. *Psychological Bulletin, 110*(1), 26–46. doi: 10.1037/0033-2909.110.1.26
- Amato, P. R., Meyers, C. E., & Emery, R. E. (2009). Changes in nonresident father-child contact from 1976 to 2002. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies, 58*(1), 41–53. doi: 10.1111/j.1741-3729.2008.00533.x
- Antokolskaia, M. V. (2011). Co-ouderschap in Nederland eindelijk duidelijk *Justitiële Verkenningen, 6*, 9-20. Geraadpleegd op <https://research.vu.nl/en/publications/co-ouderschap-in-nederland-eindelijk-duidelijkheid>
- Antokolskaia, M. V., De Boer, C. G., Ruitenbergh, G. C. A. M., Schrama, W. M., Van der Valk, I. E. & Vrolijk, P. (2019) Naleving van contact-/omgangsafspraken na scheiding: een rechtsvergelijkend en sociaalwetenschappelijk perspectief. Geraadpleegd op https://www.wodc.nl/binaries/2907_Volledige_Tekst_tcm28-371962.pdf
- Bakker, W. (2015). Post-separation families: Residential arrangements and everyday life of separated parents and their children (proefschrift). Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
- Bastais, K., Mortelmans D., & Van Peer, C. (2013). De opvoeding door gescheiden ouders en het welbevinden van het kind: wat is van tel? *Relaties en nieuwe gezinnen, 3*(10). Geraadpleegd op <http://www.relatiesennieuwegezinnen.be/inhoud.html>
- Baumeister, R. F., Brewer, L. E., Tice, D. M., & Twenge, J. M. (2007). Thwarting

- the need to belong: Understanding the interpersonal and inner effects of social exclusion. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 506-520. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00020.x>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529. doi: 0033-2909/95/S3.00
- Booth, A., & Amato, P. R. (1994) Parental marital quality, parental divorce, and relations with parents. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 21-34.
- Borowsky, I. W., Ireland, M., & Resnick, M. D. (2001). Adolescent suicide attempts: Risks and protectors. *Pediatrics*, 107, 485-493. doi: 10.1542/peds.107.3.485
- Brown, S. L., & Manning, W. D. (2009). Family Boundary Ambiguity and the Measurement of Family Structure: The Significance of Cohabitation. *Demography*, 46(1), 85-101. doi: 10.1353/dem.0.0043
- Cavanagh, S. E. (2008). Family structure history and adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 29, 944-980. doi:10.1177/0192513X07311232
- Duyvendak, J. W. (2011). The Politics of Home. Nostalgia and Belonging in Western Europe and the United States. doi: 10.1057/9780230305076
- Fabricius, W. V., & Luecken, L. J. (2007). Postdivorce living arrangements, parent conflict, and long-term physical health correlates for children of divorce. *Journal of family psychology*, 21, 195-205. doi:10.1037/0893-3200.21.2.19
- Fagan, P. F., & Churchill, A. (2012). The effects of divorce on children. Geraadpleegd op <http://marri.us/effects-divorce-children>
- Geurts, T. (2017). Woonarrangementen van kinderen na scheiding, contactverlies met de uitwonende ouder en de effectiviteit van het ouderschapsplan. Geraadpleegd op https://www.wodc.nl/binaries/Mem2017-1_Volledige%20tekst_tcm28-241451.pdf
- Geurts, T., Sportel, I.D.A., Beenackers, E.T., & Arikan, F.N. (2015). *Voorkomen van vechtscheidingen*. Geraadpleegd op https://www.wodc.nl/binaries/me-2015-2-volledige-tekst_tcm28-73988.pdf
- Goodenow, C. (1992). Strengthening the links between educational psychology and the study of social contexts. *Educational Psychologist*, 27, 177-196. doi: 10.1207/s15326985ep2702_4
- Hagerty, B. M., Williams, R. A., & Oe, H. (2002). Childhood antecedents of adult sense of belonging. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 793-801. doi:10.1002/jclp.2007
- Jacobson, K. C., & Rowe D. C. (1999). Genetic and environmental influences on relationships between family connectedness, school connectedness, and adolescent depressed mood: Sex differences. *Developmental Psychology*, 35(4), 926-939. doi: 10.1037/0012-1649.35.4.926
- Kalmijn, M. (2015). Father-Child Relations after Divore in Four European Countries: Patterns and Determinants. *Comparative Population Studies 2015*, 40, 251-276.

- Geraadpleegd op
<https://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/195>
- Kalmijn, M., De Graaf, P. M., & Uunk, W. (2000). Codeboek van het survey Scheiding in Nederland 1998 [Codebook for the Divorce in the Netherlands Survey 1998]. Utrecht University: ICS Occasional papers and document Series, ICS Codebooks 40.
- Kelly, J., & Emery, R. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, *52*, 352-362. doi: 10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x
- King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors Associated With Perceptions of Family Belonging Among Adolescents. *Journal of Marriage and Family*, *78*(4), 1114–1130. doi: 10.1111/jomf.12322
- King, V., Boyd, L. M., & Pragg, B. (2017). Parent-Adolescent Closeness, Family Belonging, and Adolescent Well-Being Across Family Structures. *Journal of Family Issues*, *39*(7), 2007–2036. doi: 10.1177/0192513X17739048
- King, V., Boyd, L. M., & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' Perceptions of Family Belonging in Stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, *77*(3), 761-774. doi: 10.1111/jomf.12181
- King, V., & Sobolewski, J. M. (2006). Nonresident fathers' contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, *68*, 537-557. doi: 10.1111/j.1741-3737.2006.00274.x
- Knijn, T., & Selten, P. (2002). Transformations of fatherhood: The Netherlands. In: B. Hobson (Ed.), *Making men into fathers. Men, masculinities and social politics of fatherhood* (pp. 168-187). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lamb, M. E. (2018). Does shared parenting by separated parents affect the adjustment of young children? *Journal of Child Custody*, *15*, 16-25. doi: 10.1080/15379418.2018.1425105
- Laursen, B., & DeLay, D. (2011). *Parent-Child Relationship*. *Encyclopedia of Adolescence*, *2*, 233-240. doi: 10.1016/B978-0-12373951-3.00075-2
- Leake V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, *47*, 135–155. doi: 10.1300/J087v47n01_08
- Mallers, M. H., Charles, S. T., Neupert, S. D., & Almeida D. M. (2010). Perceptions of Childhood Relationships With Mother and Father: Daily Emotional and Stressor Experiences in Adulthood. *Developmental Psychology* *46*(6), 1651-61. doi: 10.1037/a0021020
- Melli, M. S., & Brown, P. R. (2008). Exploring a new family form – The shared time family. *International Journal of Law, Policy and the Family*, *22*, 231-269. doi: 10.1093/lawfam/ebn002
- Neuman, W.L. (2014). *Understanding research*. Edinburgh: Pearson.

- Newton, E. K., Carlo, G., Laible, D., & Steele, J. S. (2014). Do sensitive parents foster kind children, or vice versa? Bidirectional influences between children's prosocial behavior and parental sensitivity. *Developmental Psychology, 50*, 1808-1816. In R.W. Robins, R. C. Fraley, & R. F. Krueger (Eds.), *Handbook of research methods in personality psychology* (pp. 224-239). New York: Guilford.
doi:10.1037/a0036495
- Nielsen, L. (2011). Shared parenting after divorce: A review of shared residential parenting research. *Journal of Divorce & Remarriage, 52*(8), 586-609. doi: 10.1080/10502556.2011.619913
- Nielsen, L. (2017). Re-examining the Research on Parental Conflict, Co-parenting, and Custody Arrangements. *Psychology, Public Policy, and Law, 23*, 211-231. doi: 10.1037/law0000109
- Nielsen, L. (2018). Joint versus sole physical custody: Children's outcomes independent of parent-child relationships, income, and conflict in 60 studies. *Journal of Divorce & Remarriage, 59*, 247-281. doi: 10.1080/10502556.2018.1454204
- Poortman, A. R., & Lippe, T. V. D. (2009). Attitudes toward housework and child care and the gendered division of labor. *Journal of Marriage and the Family, 71*(3), 526-541. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00617.x>
- Poortman, A. R., & van Gaalen, R. (2017). Shared Residence After Separation: A Review and New Findings from the Netherlands. *Family Court Review, 55*(4), 531-544. doi: 10.1111/fcre.12302
- Resnick, M. D., Bearman, P. S., Blum, R. W., Bauman, K. E., Harris, K. M., Jones, J. & Udry, J. R. (1997). Protecting adolescents from harm. *Journal of the American Medical Association, 278*(10), 823-832. doi: 10.1001/jama.278.10.823
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships, 11*, 99-114. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Sabolewski, J. W., & Amato, P. R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child relationships and subjective well-being in early adulthood: is feeling close to two parents always better than feeling close to one? *Social Forces, 85*(3), 1105-1124. doi:10.1353/sof.2007.0056
- Seltzer, J. A. (1998). Father by law: effects of joint legal custody on nonresident fathers' involvement with children. *Demography, 35*, 135-146. Geraadpleegd op <https://link.springer.com/article/10.2307%2F3004047>
- Simons, P. (2013). *Recht voor de zorg- en welzijnsprofessional* (1e ed.). Den Haag, Nederland: Sdu uitgevers
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2013). Verblijfsregelingen en welbevinden van kinderen: verschillen naar gezinskenmerken. *Relaties en nieuwe gezinnen, 3*(4). Geraadpleegd op <http://www.relatiesennieuwegezinnen.be>

- Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well being of children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 51(1), 65-82. doi: 10.1080/10502550903423362
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum.
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek Scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Ter Voert, M. (2020). Scheidingen 2019. *Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand*. Den Haag: WODC. Geraadpleegd op <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/3161-scheidingen-2019.aspx>
- Ter Voert, M. J., & Geurts, T. (2013). Evaluatie ouderschapsplan: een eerste verkenning [Evaluation of the parenting plan: first insights]. Geraadpleegd op https://www.wodc.nl/binaries/cahier-2013-8-volledige-tekst_tcm28-72530.pdf
- Turunen, J. (2017). Shared physical custody and children's experience of stress. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58, 371 – 392. doi: 10.1080/10502556.2017.1325648
- Vanassche, S., & Matthijs, K. (2012). Deeltijds versus voltijds stiefouderschap. De relatie tussen stiefouders en stiefkinderen in moedergezinnen, vadergezinnen en verblijfsco-ouderschap na scheiding. *Tijdschrift voor Sociologie*, 33, 267-295. Geraadpleegd op http://www.kekidatabank.be/index.php?lvl=notice_display&id=2247
- Vanassche, S., Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2013). Commuting between two parental households: The association between joint physical custody and adolescent wellbeing following divorce. *Journal of Family Studies*, 19(2), 139–158. doi: 10.5172/jfs.2013.2417
- Videon, T. M. (2005). Parent-child relations and children's psychological well-being. Do dads matter? *Journal of Family Issues*, 26, 55-78. doi:10.1177/0192513X04270262
- Westphal, S. (2015). *Are the kids alright: Essays on postdivorce residence arrangements and children's wellbeing*. Geraadpleegd op: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/311626>
- Zhou, Q., Sandler, I. N., Millsap, R. E., Wolchik, S. A., & Dawson-McClure, S. R. (2008). Mother-child relationship quality and effective discipline as mediators of the 6-year effects of the new beginnings program for children from divorced families. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 4, 579-594. doi:10.1037/0022006X.76.4.57